

*Кульчицький В. І.,**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології
Національного авіаційного університету**Ткачук Я. Д.,**студент кафедри англійської філології перекладу
Національного авіаційного університету*

ПРОДУКТИВНІ СПОСОБИ СЛОВОТВОРЕННЯ У СУЧАСНІЙ ШВЕДСЬКІЙ МОВІ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню продуктивних способів словотворення у сучасній шведській мові. Особливу увагу приділено таким способам поповнення лексичного складу мови, як словоскладання, афіксація, аббревіація. Потреба розширення словникового складу мови зумовлена стрімким розвитком суспільства, появою нових явищ і процесів. Визначено, що кожного року у шведській мові з'являються тисячі нових слів. Аналіз сучасного словникового складу шведської мови продемонстрував, що максимально компактне вираження смислів є поширеною тенденцією збагачення словника шведської мови. Звідси, визначено, що одним з найпопулярніших способів словотворення на сучасному етапі розвитку шведської мови є словоскладання. Така словотворча модель виявилася ефективною у творенні нових слів як у спеціальних мовних областях, так і у загальноживаній лексиці. Аналіз матеріалу дослідження продемонстрував, що протягом останніх двох десятиліть надзвичайно велика кількість слів, утворених шляхом словоскладання, належить до галузі інформаційних технологій. До того ж, сучасна шведська лексика характеризується присутністю композитів, утворених від власних назв. Іншим широковживаним способом словотворення у сучасній шведській мові виявилася афіксація. Визначено, що у сучасній шведській мові не всі афікси є продуктивними, а лише деякі з них використовуються сьогодні для утворення нових слів (суфікси *-ing, -else, -het, -bar, -lös, -ig, -dom, -ligen, -t, -a, -ism, -iser(a), -fier(a), -isering, -fiering*; префікси *van-, o-, ap-, tok-*). Також досліджено ще один ефективний спосіб поповнення лексичного складу сучасної шведської мови – аббревіацію. Серед аббревіатур, що зустрічаються у сучасній шведській мові, виявлено два основні типи: ініціальні аббревіатури (*initialord*) – тобто ті, які утворюються поєднанням лише початкових літер тих слів, з яких складається аббревіатура, та неініціальні аббревіатури (*kortord*) – ті, які представляють собою повноцінне слово з короткою формою. Отже, шведська мова перебуває у постійному русі, розвивається і збагачує свій лексичний склад за допомогою продуктивних способів словотворення.

Ключові слова: словотвір, продуктивні способи словотворення, лексичний склад мови, префіксація, суфіксація, аббревіація, словоскладання, шведська мова.

Постановка проблеми. Мова – це динамічне явище, яке постійно зазнає змін. Кожна мова розвивається та збагачує свій словниковий склад за рахунок лексичних запозичень з інших мов [1, с. 156], а також продуктивних способів словотворення. Стрім-

кий розвиток суспільства, поява нових явищ, процесів та технологій, що вимагають номінування, зумовлює потребу людства в розширенні словникового складу мови. Саме тому процес словотворення завжди був у центрі уваги багатьох науковців.

Взагалі словотвір може позначати стан або процес, отож його можна розглядати як діахронічно (через різні періоди історії), так і синхронно (в один конкретний період часу). Сьогодні безліч нових слів у шведській мові виникає шляхом створення нових лексем зі старих – або шляхом додавання афікса до вже існуючої форми слова, або ж об'єднання слів для утворення нових сполук. Ці процеси цікавлять багатьох дослідників, адже значення словотворення для розвитку лексики будь-якої мови є надзвичайно важливим. Зрештою, майже до будь-якої лексеми можна додати афікс чи об'єднати її з іншою аби утворити абсолютно нове слово.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Словотвір – це розділ мовознавства, що вивчає структуру слів та особливості їх творення. Дослідження продуктивних способів словотвору завжди посідає одне з найактуальніших місць в царині лінгвістичних розвідок. Я. В. Закревська [2], Ф. О. Нікітіна [3], В. О. Горпинич [4], Н. Ф. Клименко [5], О. М. Бортничук, Л. П. Пастушенко [6] мають у науковому доробку праці, що зосереджені на дослідженні особливостей словотворчих структур та способів словотворення. Серед шведських лінгвістів-дослідників словотвору варто виокремити Т. Шміда (Т. Schmid), А. Лійдлінга (А. Liideling), Б. Зойберліха (В. Säuberlich), У. Гайда (U. Heid), Б. Мебіуса (В. Möbius) [7], які аналізують системи складних слів, а також лінгвіста А. Ліндстрьома (А. Lindström) [8], який вивчає запозичені іншомовні елементи у шведській мові.

Мета статті – виокремити та проаналізувати продуктивні способи словотворення у сучасній шведській мові, а також дослідити особливості їх функціонування у процесі поповнення лексичного складу шведської мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кожного у року у шведській мові, як і в будь-якій іншій мові світу, з'являються тисячі нових слів [9, с. 165]. Аналіз сучасної лексики шведської мови демонструє, що найпопулярнішою тенденцією поповнення словника шведської мови є максимально компактне вираження смислів. Вона передбачає використання такого способу утворення нових лексичних одиниць, як словоскладання, що є дуже поширеним у скандинавських мовах. Тенденція до компактного вираження смислів проявляється насамперед у значному зростанні

вживаності складних слів у всіх стилістичних реєстрах мови. У новітній лексиці такі композити зустрічаються як в області спеціальних термінів чи професіоналізмів, так і у загальноживаній лексиці. Щодо першого випадку, прикладами можуть слугувати такі терміни як-от: *genuspedagog* (*genus* + *pedagog*) – викладач гендерної теорії чи *äldrelots* (*äldre* + *lots*) – соціальний працівник, який супроводжує літніх людей у поїздах. У загальноживаній лексиці спостерігаємо такі приклади словоскладання: *helikoptertamma* (*helicopter* + *tamma*) – надмірно обайлива мати; *svennekoloni* (*svenne* + *koloni*) – район, населений етнічними шведами [10, с. 4].

На появу нової лексики завжди впливають екстралінгвістичні фактори, а саме ті процеси, які відбуваються у суспільстві в момент появи тієї чи іншої лексичної одиниці. Адже нові слова утворюються для позначення нових реалій життя суспільства. Саме тому протягом останніх двох десятиліть у шведській мові шляхом словоскладання утворилося багато нових термінів для позначення понять, що належать до сфери інформаційних технологій. Більшість таких термінів мають у своєму складі такі компоненти: *nät* – мережа, *Internet* і *mobil* – мобільний. Наведемо декілька прикладів: *nätjournalistik* (*nät* + *journalistik*) – інтернет-журналістика; *nätbedrägeri* (*nät* + *bedrägeri*) – інтернет-шахрайство; *nätbokhandel* (*nät* + *bokhandel*) – книжковий інтернет-магазин; *mobilbank* (*mobil* + *bank*) – мобільний банк; *mobilsurf* (*mobil* + *surf*) – сидіти у мобільному телефоні [9, с. 166].

Інша помітна особливість сучасного лексичного складу шведської мови полягає у присутності композитів, утворених від власних назв. Для прикладу, *Ikeamonarki* (*Ikea* + *monarki*) – монархія, що претендує на демократичність (шведська королівська родина нібито часто відвідує магазини Ikea, де роблять покупки прості шведи); *bin Ladin-rabatt* (*bin Ladin* + *rabatt*) – знижка на авіаквитки після терористичних актів у літаках (за іменем арабського терориста Осамі бен Ладена); *potprekunskap* (*Potpre* + *kunskap*) – неважлива інформація (за іменем собаки Карла XII – Potpre, тобто дана інформація не має жодної цінності і є непотрібною). Усі наведені приклади мають іронічне значення і належать до газетної лексики. Ці лексичні одиниці включають в себе елемент мовної гри і слугують для створення комічного ефекту, який часто використовують шведські журналісти у своїх статтях [10, с. 5].

Поряд зі словоскладанням, важливу роль у поповненні словникового складу шведської мови відіграє афіксація. Деякі з афіксів є продуктивними, тобто використовуються й сьогодні для утворення нових слів. До них належать суфікси іменників *-ing*, *-else*, *-het*, суфікси прикметників *-bar*, *-ig*, префікс *o-* та багато інших афіксів. З іншого боку, є ряд афіксів, які не використовуються для створення нових слів, є непродуктивними. Це, зокрема, суфікс *-on*, що зустрічається в досить значній кількості іменників, які позначають плоди (наприклад: *odon* – лохина, *smultron* – полуниця, *hallon* – малина, *lingon* – брусниця), суфікси *-d*, *-st*, *-t*, з якими утворено ряд віддіслівних іменників, наприклад: *en följd* – слідство (від *följa* – слідувати), *en färd* – поїздка (від *fara* – їхати), *en tjänst* – служба (від *tjäna* – служити), *en konst* – мистецтво (від *kunna* – могти, вміти), *en vakt* – сторожа (від *vaka* – не спати) та ін. До непродуктивних префіксів належать префікси *und-* (*undgå* – уникати, *undsätta* – надавати допомогу), *veder-* (*vederlägga* – спростувувати, *vedervärdig* – огидний) та ін. [11].

Деякі афікси завжди змінюють значення кореня приблизно в одному напрямку. Так, наприклад, префікс *van-* завжди слугує для вираження понять, протилежних значенню кореня або виражає негативне значення: *en vanföreställning* – хибне уявлення (від *en föreställning* – уявлення), *vanhedra* – ганьбити, (від *hedra* – поважати), *vanpryda* – спотворювати (від *pryda* – прикрашати). Суфікс *-lös* слугує для утворення слів, що позначають відсутність того, що виражено коренем: *känslolös* – байдужий (від *en känsla* – почуття), *bekymmerslös* – безтурботний (від *ett bekymmer* – турбота), *viljelös* – безвольний (від *en vilja* – воля) [11].

Розглянемо детальніше продуктивний префікс *o-*, адже він демонструє сплеск продуктивності саме останніми роками. Префікс *o-* в основному вживається з прикметниками і змінює їхнє значення на протилежне: *obra* – нехороший (від *bra* – хороший), *oglad* – невеселий (від *glad* – веселий), *okul* – неприємний (від *kul* – приємний, класний), *otysig* – незатишний (від *tysig* – затишний).

Розглядаючи словотворення прикметників, варто звернути увагу на такі префікси, як-от *ap-* і *tok-*. Останнім часом обидва префікси прийшли на зміну префіксам *jätte-*, *kanon-*, *sten-*, *skit-*, і вважаються підсилувальними, тобто вони виражають експресивність і підсилюють значення прикметника, з яким вживаються, наприклад: *apbra* – дуже хороший (від *bra* – хороший), *apfin* – дуже красивий (від *fin* – красивий), *aptrist* – дуже нудний (від *trist* – нудний), *tokbillig* – дуже дешевий (від *billig* – дешевий), *tokdyr* – дуже дорогий (від *dyr* – дорогий), *tokjobbig* – дуже складний (від *jobbig* – складний). Варто зауважити, що ці два префікси не є взаємозамінними і вживаються кожен з різними прикметниками [9, с. 172].

Словотворчі суфікси слугують для утворення нових слів і одночасно вказують на те, якою частиною мови є слово, наприклад: *-dom*, *-else*, *-het* та ін. є суфіксами іменників, *-bar*, *-ig*, *-lös* та ін. – суфіксами прикметників, *-ligen*, *-t* та ін. – суфіксами прислівників тощо [11].

Протягом останніх десятиліть у шведській мові значну продуктивність демонструє суфікс *-a*, за допомогою якого утворюються дієслова, як від шведських, так і від іншомовних кореневих основ, наприклад: *dygna* – не спати цілу добу (від *dygn* – доба), *värda* – проводити захід (від *värd* – хазяїн), *blogga* – вести блог (від *blogg* – блог), *lajka* – ставити в подоба (від *lajk* – в подоба) [9, с. 170].

Характерною тенденцією при утворенні іменників і дієслів в останні десятиліття стала можливість вільної комбінації споконвічно шведських кореневих морфем, або тих, що були давно асимільовані і запозичені з інших мов (до них належать суфікси *-ism*, *-iser(a)*, *-fier(a)*, *-isering*, *-fieri(a)*). Цей процес, на думку І. Мокіна [10], свідчить про те, що зазначені суфікси іншомовного походження були асимільовані у шведській мові. Подібна асиміляція відбулася ще у давньошведській мові, коли до числа продуктивних словотворчих морфем увійшов, наприклад, суфікс *-are*, запозичений з латини, де він існував у формі *-arius*. Розглянемо приклади неологізмів, утворених способом суфіксації із використанням зазначених суфіксів: *svennefieri(a)* – перетворення у типового шведа (йдеться про мігрантів); *nåpannanism* – прагнення перекласти відповідальність на когось; *andrafieri(a)* – відчуження (особистості у колективі). Два перші іменники відносяться до газетної лексики, а останній є усталеним поняттям, яке використовується

у мові шкільних працівників. Цікавою є і морфологічна структура зазначених неологізмів, особливо двох останніх. Так, у якості основи іменника *nåpannanism* виступає займенникове словосполучення *någon annan* – *хтось інший*, яке у розмовній мові вимовляється з контракцією – [nånan 'nan]. Основою іменника *andrafering* є займенник *annan* – *інший* у слабкій формі *andra*. Поєднання займенникової основи з суфіксом, який став продуктивним зовсім нещодавно, свідчить про те, що такі словотворчі морфеми набули широкої морфологічної сполучності у мові, тобто повністю асимілювалися [10, с. 7].

Протягом кількох останніх десятиліть у шведській мові набув поширення такий тип словотворення, як аббревіація. Аббревіатури є скороченнями стійких сполучень в одне слово (найчастіше словосполучень, що слугують для позначення тих чи інших громадських організацій, установ, фірм тощо). Взагалі створення аббревіатур включає багато можливих варіацій. Але в основному аббревіатури складаються з умовно взятих частин відповідних слів, найчастіше – з їхніх перших літер, наприклад: *SKP* – *Sverges Kommunistiska Parti* – *Комуністична партія Швеції*.

Серед аббревіатур, що зустрічаються у сучасній шведській мові, розрізняють два основні типи:

1. Ініціальні аббревіатури (initialord). Вони утворюються поєднанням лише початкових літер тих слів, з яких складається аббревіатура, наприклад: *DUV* – *Demokratisk ungdomsvärldsfederation* – *Всесвітня федерація демократичної молоді*; *FN* – *Förenta Nationerna* – *Організація Об'єднаних Націй*; *ASEA* – *Allmänna Svenska Elektriska Aktieföretaget* – *Загальне шведське електричне акціонерне товариство* і т. ін. Як видно з наведених прикладів, ініціальні аббревіатури здебільшого є назвами партій, організацій, установ, фірм тощо. У правописі таких слів відзначається тенденція писати усю аббревіатуру великими літерами. Вимова ініціальних аббревіатур визначається наступними правилами: приголосні літери серед інших приголосних вимовляються у складі аббревіатури так, як звучать назви цих літер, тобто кожна приголосна дає у вимові особливий склад; приголосні літери в оточенні голосних вимовляються як приголосні у звичайних словах, тобто включаються до одного складу з сусідньою голосною; наголос найчастіше падає або на останній, або на передостанній склад.

2) Неініціальні аббревіатури (kortord). Такі аббревіатури представляють собою повноцінне слово з короткою формою. До них належать такі аббревіатури: *gengas* – *generatörgas* – *генераторний газ*, *elransonering* (елемент *el* від *elektricitet* – *електрика*) – *нормування електроенергії*, *A-pressen* – *arbetarpressen* – *робочий друк*. Аббревіатури цього типу відрізняються від аббревіатур першого типу і за значенням: у більшості випадків вони не є назвами якихось організацій чи установ [12].

Висновки. Отже, лексичний склад кожної мови постійно розвивається, піддається лінгвістичним змінам та інноваціям. Зокрема, це пов'язано з тим, що мова і, насамперед, її лексика безпосередньо залежить від продуктивної діяльності людей у різних сферах життя, умов їхнього спілкування, культури і т. ін.. Лексична система мови зазнає постійних змін аби мова могла виконувати свою найважливішу функцію – комунікативну. А зважаючи на те, що лексична система є адаптивною, словниковий запас кожної мови адаптується до вимог, які постійно змінюються. Переважна більшість носіїв скандинавських мов належать до одномовних культур, проте, все ж, ця

особливість уможливує функціонування словотвору. Відтак, визначено, що одними із основних джерел поповнення лексичного складу сучасної шведської мови є такі продуктивні способи словотворення: словоскладання, афіксація та аббревіація.

Перспективи подальших пошуків у даному науковому напрямку вбачаємо в дослідженні продуктивних способів словотворення відповідно до сфери їх застосування, а також в детальному аналізі особливостей поширення новоутворених лексичних одиниць у словнику шведської мови.

Література:

1. Кульчицький В.І., Стрільчук А.І. Англійські запозичення у шведській мові: загальний огляд проблеми. *Закарпатські філологічні студії*. 2021. Т. 1, № 19. С. 155–159.
2. Закревська Я. В. Нариси з діалектного словотвору в ареальному аспекті. Київ, 1976. 163 с.
3. Нікітіна Ф. О. Семантичні та словотворчі проблеми сучасної термінології. Київ, 1978. 31 с.
4. Горпинич В. О. Словотворення і словотвір української мови. Київ, 1995. 206 с.
5. Клименко Н.Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові. Київ, 1984. 251 с.
6. Бортничук О. М., Пастушенко Л. П. Неологізми сучасної англійської мови: шляхи та способи творення. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2010. № 17. С. 64–71.
7. Schmid T., Lüdeling A., Säuberlich B., Heid U., Möbius B. DeKo: Ein system zur analyse komplexer Wörter. *Proc. of GLD*. Gießen, 2001. Pp. 49–57.
8. Lindström A. Non-native linguistic elements in spoken Swedish. *Proc. Of the 15th ICPHS*. Barcelona, 2003. Pp. 2353–2356.
9. Жильцова Е.Л. Новые тенденции развития лексики современного шведского языка. *Вестник МГЛУ. Гуманитарные науки*. 2019. Вып. 1 (817). С. 163–174.
10. Мокин И. Новейшая лексика шведского языка: словообразовательные процессы. *Современные лингвистические парадигмы: фундаментальные и прикладные аспекты*. 2009. С. 1–13.
11. Попов О.К., Попова Н.М. Грамматика и фонетика шведского языка. Словопроизводство. URL: <https://svspsb.net/bok/2-2-c.htm> (дата звернення: 20.02.2022).
12. Попов О.К., Попова Н.М. Грамматика и фонетика шведского языка. Словообразование. URL: <https://svspsb.net/bok/2-2-b.htm> (дата звернення: 20.02.2022).

Kulchytskyi V., Tkachuk Ya. Productive ways of word formation in the contemporary Swedish language

Summary. The article is devoted to the study of productive ways of word formation in the contemporary Swedish language. Particular attention is paid to such ways of replenishing the vocabulary of the language as word-composition, affixation, abbreviation. The need to expand the vocabulary of the language is due to the rapid development of society, the emergence of new phenomena and processes. It is estimated that thousands of new words appear in the Swedish language every year. The analysis of the modern vocabulary of the Swedish language has shown that compact expression of meanings is a common trend in the enrichment of the Swedish vocabulary. Hence, it is determined that one of the most popular ways of word formation at the present stage of development of the Swedish language is word-composition. Such word formation model proved to be effective in creating new words both in special language areas and in common vocabulary. Analysis of the research material has shown that over the last two decades, an extremely large number of words formed by word-composition belong to the field of information technology. In addition, the modern

Swedish vocabulary is characterized by the presence of composites formed with the help of proper names. Another widely used way of word formation in the contemporary Swedish language is affixation. It is determined that not all affixes are productive in Swedish and only some of them are used today to form new words (suffixes *-ing*, *-else*, *-het*, *-bar*, *-lös*, *-ig*, *-dom*, *-ligen*, *-t*, *-a*, *-ism*, *-iser (a)*, *-fier (a)*, *-isering*, *-fiering*; prefixes *van-*, *o-*, *ap-*, *tok-*). Another effective way to replenish the vocabulary of the contemporary Swedish language is abbreviation. Among the abbreviations found in contemporary Swedish,

two main types have been identified: initialisms (initialord) and non-initialisms (kortord). Initialisms are formed only by means of the initial letters of the words that make up the abbreviation. Non-initialisms are separate words with a short form. Thus, the Swedish language is in constant motion, it develops and enriches its vocabulary with the help of productive ways of word formation.

Key words: word formation, productive ways of word formation, vocabulary, prefixation, suffixation, abbreviation, word-composition, the Swedish language.